

Interessant, liten bok om stort tema

Gunnar Tellnes, Bjørgulf Claussen, red.

Folketrygdens framtid

Hvor går NAV? 140 s, tab, ill, Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014. Pris NOK 249
ISBN 978-82-02-47619-9

Ideen til boken kom under et seminar for å markere den ene redaktøren, Bjørgulf Claussens 70-årsdag, og hans avgang som professor ved Institutt for samfunnsmedisin i Oslo. De fleste bidragsyterne til boken var forelesere ved seminaret.

Temaet er trygdelovgivningens utvikling i fortid og dens mulige utvikling fremover. Det er spesielt den såkalte arbeidslinjen, det vil si hovedprinsippet bak dagens trygdepolitikk, som blir drøftet. Som Ebba Wergeland skriver i sitt kapittel, innebar dette en helomvendning når det gjaldt hvordan arbeidsledighet og utstøting ble forklart og forstått. Politisk enighet om arbeidsledighet som systemproblem ble avløst av en like bred politisk enighet om individuelle forklaringer om de arbeidslediges manglende vilje og motivasjon.

Perspektiver

Boken har to hoveddeler, kalt *Sosialpolitiske perspektiv* og *Trygdepolitiske perspektiv*. Den andre delen er ikke så interessant. Den har riktignok et informativt og reflektert bidrag av Søren Brage om legenes oppgaver i Nav, men de to øvrige bidragene presenterer litt for mange selvfølgeligheter og ikke alltid underbygde, om enn velmente, synspunkter på arbeidsrettet rehabilitering og helsefremmende arbeid.

Den første delen begynner med et inderlig forsvar for velferdsstaten, skrevet av jubilanten. Han forteller at arbeidslinjen ble lansert av statsråd Per Kleppe i 1992, til avløsning av den såkalte trygdelinjen som dominerte folketrygden fra starten i 1967. Ifølge trygdelinjen var det et samfunnsmessig ansvar å skaffe jobber til flest mulig og holde dem i jobb. Hvis det av helsemessige årsaker ikke var mulig, hadde arbeidsledige krav på trygd. Nå er det den enkelte arbeidslediges eget ansvar å skaffe seg jobb, og det stilles i økende grad aktivitetskrav til stønadsmottakere: «De må lære seg å stå opp om morran», som tidligere sosialminister Bjarne Håkon Hanssen uttrykte det.

Arbeidslinjen

Etter at arbeidslinjen ble innført, har visstnok alle de tallrike reformene i folketrygden betydd nedskjæringer, med ett unntak, stønaden ved svangerskap og fødsel. Claussen går inn på noen av reformene, særlig pensjonsreformen, som han skriver er til gunst for velutdannede eldre menn, mens alle andre har fått dårligere vilkår. Han peker også på et problem med arbeidsavklaringspenger. De ble innført i 2010 og omfatter nå vel 160 000 personer. Arbeidsavklaringspenger skal vare i maksimum fire år, og hva som vil skje med alle som snart når grensen, er uklart.

Velbegrunnet og informativ kritikk av arbeidslinjen finner vi også i kapitlene av Ebba Wergeland som allerede i tittelen skriver at arbeidslinjen ga oss skammen tilbake. Det samme synet finner vi hos Steinar Westin som har valgt tittelen *Er velferdsstaten en av verdens utryddingstruede arter?*

Bjørn Halvorsen spør i sitt innlegg om hvordan folketrygdens mål om trygghet, fordeling og selvhjelp er ivaretatt med pensjonsreformen, IA-samarbeidet og Nav-reformen. De to siste mener han har hatt liten effekt i forhold til målsettingen, mens pensjonsreformen i større grad har fungert som tenkt. Asbjørn Kjønsstad diskuterer om alderspensjonsordningen er vernet av Grunnloven og svarer et betinget nei på det.

Aksel Hatland skriver opplysende om den nye migrasjonen og utfordringene for folketrygden og konkluderer med at økonomisk har immigrasjonen lite å si. Han mener at restriktive politiske programmerklæringer ser mer ut til å skyldes velgerholdninger enn økonomien. Han siterer EU-kommisjonen på at arbeidstakere fra andre land er netto bidragsytere til de offentlige finansene i innvandringslandet. Hatland deler riktignok den delen av kritikken mot trygdeeksport innenfor EU som gjelder utbetaling av barnetrygd og konstant støtte til familiemedlemmer som ikke bor i landet.

Den første delen inneholder også et kapittel skrevet av Alf Erling Risa, professor i samfunnsøkonomi i Bergen. Jeg forsto dessverre lite av det. Men jeg tror kanskje at han misforstår når han skriver at folketrygden ved innføringen bare måtte understøtte pensjonister i fire år da aldersgrensen den gang var 70 år og gjennomsnittsalderen 74.

Leseverdig

Alt i alt er boken et betimelig og leseverdig innlegg om folketrygdens fremtid, spesielt sett i lys av den sosiale og økonomiske krisen i EU, en krise som ser ut til å ha blitt kronisk, og som har ført til nedbygging av velferdsordninger i de fleste medlemslandene. Boken burde være av interesse for alle som arbeider i helse- og sosialomsorgen i Norge.

Håkon Lasse Leira

Bedriftslege, Bedriftshelsetjenesten
Trondheim